

CRKVA U SVIJETU

Postanak i razvoj teološkog časopisa

Ante Mateljan

Katolički bogoslovni fakultet
Sveučilišta u Splitu
amateljan@unist.kbf.hr

UDK: 272(051)*1954/2020*
27-772.52 Franić, F. "1912/2007"
<https://doi.org/10.34075/cs.57.2.5>

Stručni rad
Rad zaprimljen 12/2019.

Sažetak

Autor polazi od situacije prije Drugoga svjetskog rata kada je izlazio List biskupije splitske i makarske, koji će se za Drugoga svjetskog rata pomalo gasiti, a dolaskom komunističke vlasti i posve ugasiti. Kad je dr. Frane Franić imenovan splitskim biskupom, nastojao je oživjeti Vjesnik biskupije, što je uspio kad je kao apostolski administrator preuzeo upravu biskupije (1954.). U njemu je, osim obavijesti te pastoralnih tekstova, donosio izvješća i komentare sjednica Drugoga vatikanskog sabora na kojima je sudjelovao. Godine 1966., u suradnji s nekolicinom entuzijasta, započeo je s izdavanjem Crkve u svijetu, koja je bila zamišljena kao nastavak Službenog vjesnika (čime je nadbiskup Franić prvenstveno želio izbjeći prepreke od strane tadašnjih vlasti), ali je odmah prerasla u časopis s radovima teološke, filozofske, crkvene i društvene problematike. Povijest časopisa Crkva u svijetu može se podijeliti na tri razdoblja. Od 1966. do 1969., kad mu je formalni urednik bio dr. Frane Franić, ključne su teme pokonciliske obnove. U razdoblju od 1970. do 1991., kada ga je uređivao dr. Drago Šimundža, tematika se širi na društvena i kulturološka pitanja te časopis doseže zavidnu teološku i društvenu relevantnost. Treće razdoblje, od 1992. do danas, kada su mu urednici bili dr. sc. Nediljko Ante Ančić (1992. - 2013.), dr. sc. Ante Mateljan (2013. - 2014.), dr. sc. Mladen Parlov (2015. - 2020.) i dr. sc. Ivan Bodrožić (od 2020.), obilježeno je oblikovanjem u znanstveni teološki časopis Teologije u Splitu, a od 1999. Katoličkoga bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Splitu, s dosegom do kategorizacije A1 (časopis s međunarodnom recenzijom), što je i danas.

Ključne riječi: Teološki časopisi, Crkva u svijetu, Frane Franić, katoličko izdavaštvo.

ZA UVOD

Teološki časopisi su, bez daljnje, dosta vjerno ogledalo života Crkve i promišljanja vjere u određenom vremenu, kao što su i sredstvo promicanja određenih teoloških dostignuća, koje tek trebaju u praksi uroditi plodom. Oni su ujedno i prikladni prostor za rađanje novih ideja. U hrvatskom narodu prvi katolički listovi pojavili su se u drugoj polovici XIX. stoljeća (na primjer *Katolički list* u Zagrebu i mjesečnik *Vrhbosna* u Sarajevu, osobitim zalaganjem nadbiskupa Josipa Stadlera). Njima svakako treba pribrojiti i *Vjesnik đakovačke i srijemske biskupije* (danas *Vjesnik đakovačko-osječke nadbiskupije i srijemske biskupije*). Početkom XX. stoljeća nastaju i prvi teološki časopisi, i to *Bogoslovska smotra* – kao časopis KBF-a u Zagrebu (1910.), te isusovački časopis *Život* (1919.). U razdoblju između dva svjetska rata katolička publicistika dosegla je svoj vrhunac, kako u izdavanju katoličkih listova, tjednika i mjesečnika, tako i u tiskanju knjiga s područja kršćanske književnosti i kulture, u čemu je prednjačilo *Književno društvo sv. Jeronima* u Zagrebu, a što je posebno poticao bl. Alojzije Stepinac.

U Splitu je za to vrijeme pri biskupiji djelovala Leonova tiskara, u kojoj su tiskani mnogi vrijedni radovi s ciljem promicanja katoličkog nauka i organiziranja katoličkog laikata. Međutim ratne nevolje, posebno talijanska okupacija Dalmacije koja je ukidala sve hrvatsko, pridonijele su prestanku izlaženja mnogih publikacija. Konačni dolazak komunista na vlast 1945. godine, nakon čega je slijedilo razdoblje okrutnih progona, sudskim presudama posve je dokinulo katoličku javnu riječ, pa tako i teološku publicistiku.

1. PRETPOVIJEST (DO 1966.): *LIST (VJESNIK) BISKUPIJE SPLITSKE I MAKARSKE*

Prije Drugog svjetskog rata u Splitu kao mjesečnik na hrvatskom jeziku tiskom izlazi *List biskupije splitsko-makarske, ujedno službeno glasilo Hvarske biskupije* (urednik mu je od 1936. do 1944. dr. Urban Krizomali). U njemu nalazimo, uz službene dokumente, opširne teološke radove, pa ga u tom pogledu možemo svrstati među teološke časopise. Međutim, nakon talijanske okupacije Splita 15. travnja 1941. i naredbe da *List biskupije* mora izlaziti na talijanskom jeziku, tiska se na oskudnom broju stranica, donoseći crkvene obavijesti na latinskom, naredbe vlasti na talijanskom te jedva koju kratku obavijest na hrvatskom jeziku. Od pada Italije u rujnu 1943. izlazi neredovito, a od kolovoza 1944. posve prestaje izlaziti.

Slijedi teško razdoblje komunističkog terora. Kad je mladi svećenik i profesor dogmatike Frane Franić¹ imenovan biskupom, nastoji što je moguće prije pokrenuti izdavanje *Službenog vjesnika biskupije*, što će i uspjeti nakon što je 26. lipnja 1954. godine, kao apostolski administrator, preuzeo upravu biskupije od mons. Kvirina Klementa Bonefačića. Međutim, to je bilo tek nekoliko ciklostilom umnoženih listova. Ipak, u takvom *Službenom vjesniku biskupije* mons. Franić počinje pisati okružnice, koje će kasnije obilježiti njegovo pastirsko djelovanje.² To prvo razdoblje Franićeva biskupskog služenja obilježeno je ne samo žestokim napadima na Crkvu nego i na njegovu osobu, a vrhunac je doseglo u montiranom političkom procesu, suđenju bogoslovima i njihovim profesorima, koje je završilo zatvaranjem Biskupskog sjemeništa i Bogoslovnog sjemeništa 1956. godine.³

Prve zapise o sudjelovanju mons. Franića u pripravnim radovima za Drugi vatikanski sabor nalazimo u *Službenom vjesniku biskupije splitske i makarske* u broju II-III/1961. godine.⁴ Sljedećih godina vijesti, zapisi, izvještaji i osvrti na sudjelovanje u radu teološke komisije, te o saborskim zasjedanjima postat će sve iscrpniji. Čitavo godište *Službenog vjesnika biskupije splitske i makarske* 1963. godine, može se reći, puno je tekstova o zbivanjima na Drugom vatikanskom saboru ili u bliskoj svezi s njim. Deseti broj *Službenog vjesnika* obilježen je dvama događajima. Prvi je ponovno otvaranje biskupskog sjemeništa i početak rada „Instituta za skolastičku filozofiju”, odnosno (nakon ukidanja zabrane rada, 7. listopada 1963.) otvaranje Centralnog bogoslovnog sjemeništa i Visoke teološke ško-

¹ Usp. Drago Šimundža, Osnovni podaci o životu i radu nadbiskupa Frane Franića, u: Drago Šimundža (prir.), *U službi čovjeka. Zbornik nadbiskupa-metropolite dr. Frane Franića*, Crkva u Svijetu, Split, 1987., str. 9-15.

² Usp. Bibliografija dr. Frane Franića (1954.-1987.), u: *U službi čovjeka.*, str. 19-30.

³ Usp. Frane Franić, *Putovi dijaloga 2*, Biblioteka Dva Srca, Zagreb, 2001., str. 508-509. Usp. Ivan Ostojić, Nadbiskupsko sjemenište u Splitu, Nadbiskupsko sjemenište, Split, ²1999., str. 88; Petar Bezina, Ukidanje prosvjetno odgojnih ustanova splitsko-makarske nadbiskupije, u: Ivan Banić (prir.), *300. obljetnica splitskoga sjemeništa i klasične gimnazije (1700.-2000.)*, Crkva u svijetu – Nadbiskupsko sjemenište i Nadbiskupijska klasična gimnazija „Don Frane Bulić”, Split, 2000., str. 203-223; Za pogled iz osobnog kuta, usp. Slavko Kovačić, Poziv i poslanje. Razgovor s nadbiskupom Antom Jurićem o njegovu dosadašnjem životnom putu, u: Marin Škarica – Ante Mateljan (prir.), *U krizu je spas. Zbornik u čast mons. Ante Jurića*, Crkva u svijetu – Teologija u Splitu, Split 1997, str. 13-51, posebno 30-36.

⁴ O boravku biskupa F. Franića u Rimu na zasjedanju teološke komisije koja priprema II. vatikanski sabor, *Službeni vjesnik biskupije splitske i makarske*, 2-3/1961., str.12 (34).

le.⁵ Drugi je događaj nastavak rada Sabora, o čemu biskup Franić piše okružnicu.

Početak 1964. godine *Službeni vjesnik biskupije splitske i makarske* ponovo počinje izlaziti tiskom. Biskup piše: „List će, kao službeni glasnik naše biskupije, donositi službene biskupijske stvari, i to u prvom svojem dijelu. Ali, u listu će biti mjesta i za članke s raznih područja koji bi mogli biti korisni suvremenom svećeniku, osobito u pastoralnom radu. Stoga bih na poseban način bio zahvalan za dobru suradnju”.⁶ Ta suradnja će se zaista i ostvariti, što je vidljivo iz vrijednih rasprava s područja crkvene povijesti (S. Dragošević), povijesti kulture (D. Kniewald), te komentara Rupčićeva prijevoda Novog zavjeta (B. Duda i M. Meštrović). U prvom dvobroju opširni je „Osvrt na Drugo zasjedanje II. Vatikanskog općeg sabora”. Posljednje godište *Vjesnika biskupije splitske i makarske* ujedno se poklapa i sa završetkom Drugoga vatikanskog sabora, te donosi osvrte na saborska zasjedanja i izglasane dokumente.⁷ Biskup Franić se je pobrinuo za brzi prijevod „Dogmatske konstitucije o Crkvi” što ga je načinio mons. Ivan Mikić, a sam Franić ga je popratio komentarom. Od 1966. godine *Vjesnik biskupije splitske i makarske* ponovo izlazi ciklostilom, i to paralelno s časopisom *Crkva u svijetu*.

2. NASTANAK I PRVA GODIŠTA (1966. - 1969.): OBNOVA CRKVE I SVIJETA

Tragično razdoblje poslijeratnih progona vjere u komunističkoj Jugoslaviji uspjela su preživjeti svega dva katolička lista. U Beogradu izlazi mjesečnik *Blagovijest* i u Zagrebu list *Gore srca*. Oba su okrenuta pastoralnim potrebama, te donose kratke informacije i vijesti iz života Crkve u svijetu. Godine 1962. obnavlja se časopis *Bogoslovska smotra*, koji je u prijeratnom razdoblju imao veliki ugled i u međunarodnoj teološkoj javnosti.

Biskup Franić, u samom početku, nije namjeravao pokrenuti nešto posve novo jer se to činilo kao prevelik izazov. Ipak, pokazat će se da je to bila velika prednost, jer se novi časopis mogao posve

⁵ *Službeni vjesnik.*, 10/1963, str. 1-2; 6-8; 29-30.

⁶ Usp. Frane Franić, Ponovo u tisku, *Službeni vjesnik.*, 11 (1964.), 1-2, str. 5.

⁷ O Franićevim aktivnostima na Drugom vatikanskom koncilu vidi: Dušan Moro, Frane Franić e tre Costituzioni del Concilio (SC, LG, DV). Contributo del vescovo di Split-Makarska all'ecclesiologia e della teologia del Concilio Vaticano II, u: Philippe Chenaux - Emilio Marin - Franjo Šanjek (edd.), *La Chiesa Croata e il Concilio Vaticano II*, Lateran University Press, Roma, 2011., str. 123-143.

usmjeriti u duhu koncilskog dijaloga, što je očito već u prvim brojevima. U okružnici od 26. siječnja 1966. biskup Franić objavljuje da će dosadašnji službeni *Vjesnik biskupije* imati novi naslov – *Crkva u svijetu*: „Koncem ovoga mjeseca predajemo u tiskaru naš *Vjesnik* pod novim naslovom: *Crkva u svijetu*. *Vjesnik biskupije splitske i makarske*. Pod ovim naslovom želimo još bolje naglasiti da se biskupija ne sastoji samo od svećenika, nego i od laika i da svi skupa: svećenici, redovnici, redovnice i obični vjernici sačinjavamo jednu biskupijsku obitelj pa prema tome da ‘Vjesnik’ treba da odražava život cijele te biskupijske obitelji u cjelini. Neki nam kažu da ‘Vjesnik’ nije za narod. Na to odgovaramo, da možda narod i nije tako kratak da ne bi razumio kada se nešto pametnije piše (...) Mislimo da bi taj list našoj biskupiji bio veoma potreban za pravilnu provedbu koncilске reforme.”⁸

U pozadini priče o osnivanju *Crkve u svijetu* nalazi se još nekoliko važnih osoba, ne samo klerika nego i laika. Jedan od prvih i najvažnijih suradnika *Crkve u svijetu*, sociolog religije Željko Mardešić u svojim sjećanjima na početke časopisa piše: „Moralo je biti negdje u zimu ili rano proljeće 1965. godine kad su započeli prvi dogovori i razgovori o mogućnostima pokretanja vjerskog časopisa *Crkva u svijetu*. Nismo još znali za to ime, a ni kako će zapravo izgledati, i čime će se baviti. Živo se sjećam da je prvi koji je u svojoj glavi sve zamislio i ideju o tome požurivao ostvariti bio don Ivan Cvitanović, jedna od najoriginalnijih i najnesvakidašnjih svećeničkih osobnosti što sam ih u životu susreo i upoznao. (...) U stanu Branka Lukšića – trećeg člana naše male skupine oduševljenika našli smo se nas trojica na završne razgovore i dogovore. (...) No don Ivanu Cvitanoviću je ostalo obaviti drugi i daleko teži dio posla.

⁸ Okružnica 35/66.; 21. I. 1966.; *Vjesnik biskupije*, 1/1966., str. 35. Doista, prvi broj i nosi naslov: *Crkva u svijetu*. *Vjesnik biskupije splitske i makarske*, godište XIII, br. 1. Već drugi broj nosi naslov: *Crkva u svijetu*. *Časopis za vjersku kulturu*, godište I, br. 2. O Franićevim nastojanjima da „Crkva u svijetu” posluži kao platforma za implementaciju koncilskih ideja, posebno u vidu obnove Crkve, dijaloga s društvom, te sa kršćanima i drugim religijama, vidi: Ante Mateljan, Frane Franić e la rivista *Crkva u svijetu*. La cultura del dialogo nella visione conciliare del rinnovamento della Chiesa e del mondo, u: Philippe Chenaux - Emilio Marin - Franjo Šanjek (edd.), *La Chiesa Croata e il Concilio Vaticano II*, Lateran University Press, Roma, 2011., str. 144-163; Ante Mateljan, Saborska vizija obnove Crkve mons. Frane Franića u časopisu *Crkva u svijetu* (1966.-1969.), u: Drago Šimundža - Nediljko Ante Ančić, *U službi Crkve i naroda. Zornik o životu i radu nadbiskupa Frane Franića u prigodi 5. obljetnice smrti i 100. rođenja*, Crkva u svijetu, Split, 2014, str. 203-218; Ante Mateljan, Mons. Frane Franić i „Crkva siromaha”, u: Željko Tanjić - Tomislav Kovač - Branko Murić (ur.), *Teologijom svjedočiti i naviještati, Zbornik radova u čast profesoru emeritusu Tomislavu Ivančiću*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2010., str. 585-600.

Morao je to priopćiti nadbiskupu Frani Franiću i od njega ishoditi privolu i potporu (...) stvari su krenule i još brže se privele kraju. Imali smo *Crkvu u svijetu!*"⁹

U uvodniku prvoga broja mons. Franić piše: „Svijet se ne može mjeriti s Kristom. Svijet se mora prilagoditi duhu Kristovu, a ne Krist duhu ovoga svijeta. Pa ipak, Krist se prilagodio svijetu u svemu osim u grijehu. Prilagodio se svijetu u svemu što je u svijetu bilo dobro. Jer sve to dobro što se nalazi u svijetu, to je od Krista stvoreno i zatim otkupljeno. Kad dakle kažemo 'Crkva u svijetu', hoćemo reći da Crkva hoće dati duh Kristov svijetu i da se hoće ipak prilagoditi svijetu u svemu što nije grijeh, da mu tako izrazi poštovanje i ljubav. Novim naslovom želimo istaknuti ideju vodilju Vatikanskog sabora da je Crkva zato ustanovljena, da *bude u svijetu i za svijet, da služi svijetu*. (...) Nećemo da budemo *protiv* nikoga. Ne želimo polemike ni s kim, pa ni s Crkvom iz prošlih stoljeća ili makar iz prošlih desetljeća (...) Svjesni smo da od svijeta možemo mnogo toga naučiti. Zato će naš razgovor sa svijetom biti iskren i pun prijateljstva i razumijevanja.”¹⁰

U prva dva broja pomoć pri uređivanju časopisa pružio je don Pavao Žanić, onodobni katedralni župnik (kasniji mostarski biskup). Stvarni urednički posao nakon nekoliko brojeva preuzeo je don Mate Meštrović, pjesnik i profesor književnosti. Nije bilo lako naći suradnike i prikladne tekstove, pa u prvim brojevima prevladavaju tekstovi mons. Frane Franića. Ipak, već u drugom broju javljaju se Smiljana Rendić (Integrizam i progresizam) i Mijo Škvorc (Nietsche i ateizam). U prve četiri godine, osim spomenutih autora koji su sudjelovali u njegovu osnivanju (F. Franić, Ž. Mardešić /pod pseudonimom J. Jukić/, B. Lukšić (pod pseudonimom Ego i Edo Marinković/, P. Žanić, I. Cvitanović, M. Meštrović), nalazimo i tekstove renomiranih teologa, kao što su: J. Danielou, H. de Lubac, R. Schutz, G. Cruchon, te domaćih autora: R. Brajičić, Ž. Bezić, M. I. Čagalj, M. Pelosa, M. Glavurčić, J. Kolanović, A. Kusić, Lj. Matković-Vlašić, M. S. Štedimlija, J. Nagy, G. Raspudić, Lj. Rupčić, J. Janžeković, J. Ricov, A. Škrinjar, F. Zenko, M. Zovkić i drugi.¹¹

⁹ Željko Mardešić, Kako smo stvarali 'Crkvu u svijetu', u: Nediljko Ante Ančić (prir.) *Na granicama riječi. Zbornik u čast mons. Drage Šimundže*, Crkva u svijetu, Split, 2005., str. 531-532.

¹⁰ Uvodnik, U trećoj godini, *Crkva u svijetu* 1 (1966.), 1, str. 5-6.

¹¹ Svi tekstovi, od 1966. godine do danas, mogu se pretražiti na: <https://hrcak.srce.hr/crkva-u-svijetu>

Crkva u svijetu doživjela je neočekivan uspjeh i veliku proširenost, te je tiskana u više od dvije tisuće primjeraka,¹² što je u to doba bila rijetkost, posebno u komunističkom okružju kakvo je vladalo u onodobnoj Jugoslaviji. *Crkva u svijetu* distribuirana je preko katoličkih župa i crkvenih institucija u Jugoslaviji, a nekoliko stotina primjeraka išlo je i u dijasporu, te u međunarodne znanstvene institucije i na teološka učilišta po svijetu.

Osvrt na vrijeme nastanka *Crkve u svijetu* možemo završiti riječima što ih je o 20. obljetnici časopisa zapisao sam biskup Franić: „Dvadeseta godina Koncila poklapa se s dvadesetom godišnjicom osnutka našega časopisa *Crkva u svijetu*. Već samo to poklapanje pokazuje vezu između II. vatikanskog općeg sabora i našeg časopisa. Tu vezu pokazuje i samo ime časopisa. To je ime uzeto od naziva pastoralne konstitucije Koncila *Crkva u suvremenom svijetu*. ... Naravno, bez suradnje svećenika i laika ne bismo mi biskupi mogli ništa postići u svojim Crkvama, pa ne bi bilo moguće ni osnivanje jednog crkvenog časopisa. U vezi s tom tvrdnjom moram odati priznanje za osnutak i početne uspjehe CuS-a don Ivanu Cvitanoviću ... i dvama laicima: g. Jakovu Jukiću i g. Edi Marinkoviću. Njih bih mogao s pravom nazvati suosnivačima CuS-a, kao i don Mati Meštoviću koji je ubrzo pomogao u radu i uređivanju do 1969. godine ... Za daljnji razvoj CuS-a i raznih izdavačkih nizova biblioteka CuS-a vrlo je zaslužan dugogodišnji urednik, lektor i korektor dr. Drago Šimundža.”¹³

3. ZRELA DOB (1970. - 1991.): *TEOLOGIJA I KULTURA*

Usudujemo se ustvrditi da *Crkva u svijetu* ulazi u jedno novo razdoblje kad joj je za urednika postavljen dr. Drago Šimundža, zauzeti mladi profesor francuskog jezika i književnosti, s naglašenim interesom za društvena zbivanja. On će tu službu obnašati dvadeset i dvije godine. Na početku svojeg uredničkog posla on piše: „Prije pet godina, kada je, kod nas, poslijeratni katolički tisak bio tek u začetku, pojavio se naš časopis *Crkva u svijetu*. Rodio ga je kršćansko-humanistički duh, duh Drugog vatikanskog sabora. Htjeli smo

¹² Nažalost, dio arhiva CuS-a nije posve sređen.

¹³ Frane Franić, Dvadeset godina nakon Koncila, *Crkva u svijetu* 21 (1986.), 2, str. 97-100. Svoj pogled na značenje *Crkve u svijetu* u kontekstu prihvaćanja Sabora u Hrvatskoj pruža Bonaventura Duda, Prihvat II. vatikanskog koncila u Hrvatskoj. Fragmenti za buduće cjelovitije prouke, u: Nediljko Ante Ančić (prir.), *Koncil u Hrvatskoj*, Crkva u svijetu 1996., str. 29-77.

njime dati svoj doprinos suvremenoj kulturi i boljem međusobnom razumijevanju. (...) Ulazeći u petu godinu *Crkva u svijetu* nastavlja svojim utrtim stazama. Još jače želi naglasiti i slijediti svoju osnovnu misao o suradnji i dijalogu u krugu Crkve i ljudske zajednice uopće.”¹⁴

Novi urednik svoj program iznosi u tekstu „Crkva i svijet”, uvodniku u br. 2/1970. Svjestan svih promjena u suvremenom svijetu, a na tragu saborskih nastojanja oko obnove Crkve kao polazne točke za ostvarenje plodonosnog dijaloga, piše: „I kao što svaki pokušaj traženja jedinstva i suradnje na svim područjima ljudske zajednice – ako želi postići uspjeh mora polaziti od međusobnoga poštovanja i razumijevanja, tako isto i međusobni dijalog i zajedništvo u Crkvi – bez primisli da se čini milost s jedne ili s druge strane – moraju početi od osnovne točke sporazumijevanja i poštovanja. Ista se stvar nameće kad je u pitanju dijalog i suradnja između Crkve i svijeta.”¹⁵

Osim uredničkog, lektorskog i korektorskog posla, te brige oko tiskanja i distribucije časopisa, Šimundža će u okviru časopisa pokrenuti i nekoliko nizova knjiga. Isti duh koji je vodio uređiva-nje časopisa, očit je i u izdavačkoj djelatnosti povezanoj uz časopis. Ne radi se, naime, samo o teološkim radovima (posebno s područja kristologije, ekleziologije i ekumenske teologije), nego i o temama iz filozofije, teološke antropologije, sociologiji religije i književnosti.

U početku je okvir nakladničke djelatnosti bila *Biblioteka „Crkve u svijetu”*, koja je započela prijevodom djela Pierrea Teilharda de Chardina, *Budućnost čovjeka* (1972). Do kraja sedamdesetih tiskano je desetak knjiga.¹⁶ Uz ovu biblioteku (koja do sada broji preko 40 naslova), uskoro je započet niz *Mala knjižnica „Crkve u*

¹⁴ Urednik, Prisutnost u duhu suradnje, *Crkva u svijetu* 5 (1970.), 1, str. 1.

¹⁵ Drago Šimundža, Crkva i svijet, *Crkva u svijetu* 5 (1970.), 2, str. 107. Ipak, ako zaista želimo biti iskreni treba priznati da je u ovom razdoblju, posebno u uvodnim tekstovima novog urednika, sve očitiji odmak od dogmatske teologije i naglaska na spasenjskom poslanju Crkve u svijetu. Teološki temelj Franićevih tekstova je soteriologija – govor o Kristu Spasitelju i spasenju po/u Crkvi, i to u eshatološkoj perspektivi, a to se u tekstovima novog urednika pomalo gubi, pa temelji dijaloga Crkve i svijeta postaju sve izraženije antropološki. To ne znači da i tada ne nalazimo kvalitetnih radova, ali sve to dobiva novi, antropološko-socijalni okus.

¹⁶ S. Marija od Presvetog Srca, *Za bolji svijet*, 1972.; Živan Bezić, *Kršćansko savršenstvo*, 1973.; Frane Franić, *Putovi dijaloga*, 1973.; Jakov Jukić, *Religija u modernom industrijskom društvu*, 1973.; Vladimir Merčep, *Problem duše*, 1974.; AA.VV. *Putovi i raskršća suvremene teologije*, 1975.; Andre Godin, *Skupine u Crkvi*, 1975.; Jerko Barišić, *Da budu jedno. Pitanja današnjeg ekumenizma*, 1976.; Drago Šimundža (prir.), *Godina velikog zavjeta. Spomen knjiga – Hrvatski kršćanski jubileji*, 1976.; Ivan Mužić, *Katolička Crkva u Kraljevini Jugoslaviji*,

svijetu”, u kojoj su uglavnom objavljeni poetski tekstovi, a 1979. godine pokrenuta je i *Biblioteka Crkve u svijetu „Radovi*”, za teološke i povijesno-kulturne monografije, kao i *Pastoralna knjižnica „Crkve u svijetu*”, najprije za tiskanje poslanica biskupa splitske crkvene pokrajine, a potom i manjih pastoralnih priručnika. Polovicom osamdesetih godina nastala je i *Biblioteka Crkve u svijetu „Korijeni*”, u kojoj je do sad objavljeno desetak radova s temama iz hrvatske nacionalne i crkvene povijesti. K tome valja spomenuti i *Zajednička izdanja* (u suradnji sa znanstvenim institucijama i drugim ustanovama splitsko-makarske nadbiskupije) te *Posebna izdanja*, gdje se nalaze liturgijski i prigodni tekstovi.¹⁷

4. PRILAGODBA (1992. -): ZNANSTVENI ČASOPIS

Krajem osamdesetih i početkom devedesetih godina dvadesetog stoljeća dogodile su radikalne društvene promjene. Nažalost, u Jugoslaviji je propast komunizma postala prigoda za namjerno rušenje i potpuni raspad državnih struktura, da bi se ostvarili davno skrojeni velikosrpski politički i vojni ciljevi. Nove društvene prilike, a pogotovo ratna tragedija, nisu Crkvu ostavile po strani, nego su je postavile pred nove izazove. Tako i *Crkva u svijetu* traži svoje mjesto u novim prilikama. To traženje je bilo očito već od umirovljenja mons. Frane Franića 1988. godine, a ostvarilo se 1992. godine, kad uredništvo preuzima dr. Nediljko Ante Ančić, profesor fundamentalne teologije. *Teologija u Splitu* ujedno postaje novi izdavač *Crkve u svijetu*.

Novi urednik u prvom dvobroju piše neku vrstu programa za djelovanje časopisa u novim uvjetima života Crkve u hrvatskom društvu: „Svjetsku je javnost zaprepastila bestijalna okrutnost i barbarsko besprimjerno rušilaštvo velikosrpskih prerusenih komunisti, koji su upregnuli svoju moćnu vojnu silu i svekoliku političku propagandu da ostvare i opravdaju osvajanje Hrvatske, a onda i Bosne i Hercegovine. (...) Hrvatska je ostvarila svoj vjekovni san slobode i državnosti, to je divno čudo pred našim očima. (...) Crkva odvraća od svake osvete. Podržava opravdanu obranu i vjeruje u snagu raspete ljubavi, koja će opet sagraditi porušeno bolje od onoga što je mržnja uništila u svojoj destruktivnosti. Zato otvara pro-

1978.; Drago Šimundža, *Čovjek – društvo – Crkva*, 1979.; Ante Kusić, *Filozofski pristupi Bogu*, 1980.

¹⁷ Usp. Ante Mateljan (prir.), *Izdanja Crkve u svijetu: 1972.-2006.*, Crkva u svijetu, Split 2006.

stor dijaloga s onima koji su nekada povlašteni i militantni ateizam sada povukli u sferu privatnosti gledajući s nevjericom na slobodno djelovanje Crkve u društvu. Ne isključuje ni one koji su se u svojoj zaslijepljenosti okrenuli protiv svoje domovine Hrvatske. Pravi dijalog i tolerancija nisu mogući bez slobode, pa ih tek valja učiti, a s njima omogućiti i praštanje kao uvjet pomirenja.”¹⁸ Da su ove riječi točne, ubrzo će se postati očevidno u brojnim problemima što ih je sa sobom donijelo doba tranzicije.¹⁹

Do 1999. godine Teologija u Splitu djelovala je kao afilirani studij Katoličkoga bogoslonog fakulteta u Zagrebu, koji je vraćen u okrilje Zagrebačkog sveučilišta. Pred nastavnike na Teologiji postavljen je zahtjev znanstvenog napredovanja, što je značilo dužnost publiciranja znanstvenih i stručnih radova. U tom smislu trebalo je prilagoditi i teološke časopise, kako bi radovi u njima objavljeni bili relevantni za napredovanje u znanstvenim zvanjima. U skladu sa zakonskim propisima *Crkva u svijetu* 1996. godine uvela je kategorizaciju i znanstvenu recenziju članaka, sa svom potrebnom procedurom i dokumentacijom.

Po osnivanju Katoličkoga bogoslovnog fakulteta koji je nastao 1999. godine ujedinjenjem Teologije u Splitu i Franjevačke teologije u Makarskoj, te je pridružen Sveučilištu u Splitu kao jedna od njegovih sastavnica, KBF je preuzeo izdavanje dvaju časopisa: *Crkve u svijetu* kao znanstvenog časopisa Teologije u Splitu, te *Službe Božje*, kao stručnog časopisa Franjevačke teologije u Makarskoj. U međuvremenu je potpisan Ugovor s osnivačima (Splitsko-makarska nadbiskupija i Franjevačka provincija Presvetog Otkupitelja) u kojemu su definirani status časopisa, način biranja urednika i uredništva te njihovo financiranje, dok su Pravilnikom o izdavaštvu KBF-a uređena ostala pitanja izdavaštva.²⁰ *Crkva u svijetu* priznata je kao nacionalni teološki znanstveni časopis, izjednačen s onima s međunarodnom recenzijom (A1), koji je referiran u međunarodnim bazama podataka Časopis je referiran u Religious&Theological Abstracts (Myerstown, SAD), SCOPUS, ERIH-PLUS, EBSCO, DOAJ, Index Copernicus (Poland), Hrčak, Google Znalac.

¹⁸ Nediljko Ante Ančić, Nakon priznanja, *Crkva u svijetu* 27 (1992.), 1-2, str. 1-3.

¹⁹ Usp. Bono Zvonimir Šagi, Crkva u prijelaznim procesima nakon komunizma, u: Nediljko Ante Ančić (ur.), *Koncil u Hrvatskoj*, Crkva u svijetu 1996., str. 79-94; Špiro Marasović, *Demos ante portas. Crkva u Hrvatskoj pred demokratskim izazovima*, Crkva u svijetu, Split 2002.

²⁰ <http://www.kbf.unist.hr/hr/naslovnica/dokumenti-i-propisi/562-pravilnik-kbf-a-o-izdavastvu> (21. 01. 2018.).

Od 2008. godine *Crkva u svijetu* se nalazi također i na portalu znanstvenih časopisa Republike Hrvatske HRČAK. U kratkom predstavljanju stoji: „Časopis ima sljedeće stalne rubrike: rasprave, prinosi, pogledi, prikazi i osvrti. Pod rubrikom *rasprave* objavljuje opširnije radove s teološko-filozofskog i srodnih područja. Rubrika *prinosi* donosi pojedinačne važne dokumente ili njihove komentare, a u rubrici *pogledi* svoje mjesto nalaze više subjektivna viđenja i prosudbe suradnika. *Prikazi i osvrti* sadržavaju prikaze i recenzije knjiga iz religijske problematike, te osvrtne na važne znanstvene skupove i crkvene događaje. Uredničko vijeće, s glavnim urednikom na čelu, priprema i uređuje pojedinačne brojeve časopisa, a znanstveno vijeće dugoročno određuje njegov profil.”²¹

Oba časopisa KBF-a, *Crkva u svijetu* i *Služba Božja*, zadržala su svoju izdavačku djelatnost, s tim da je izdavačka djelatnost *Crkve u svijetu* većim dijelom zapravo izdavačka djelatnost samoga KBF-a. Nakon što je *Crkva u svijetu* postala stručni časopis Teologije u Splitu, a od 1999. fakultetski znanstveni časopis, pokrenuta su još tri niza izdanja: *Teologija*, *Odgovor vjere* i *Teološki priručnici*. Prigodom proslave četrdesete obljetnice postojanja časopisa, priređena je prigodna izložba i tiskan katalog sa svim izdanjima *Crkve u svijetu*.²² Posljednjih godina ta se izdavačka djelatnost intenzivno nastavlja, a autori filozofskih, teoloških, kulturoloških i publicističkih radova su većinom nastavnici KBF-a Sveučilišta u Splitu.

5. NASLOVNICE: OGLEDALO USMJERENJA

O preobrazbi časopisa *Crkva u svijetu* tijekom proteklih pedeset i više godina znakovito govori i njegov izgled. U prve četiri godine naslovnu stranicu krasi *otvorena vrata* splitske prvostolnice (umjetničko djelo Andrije Buvine iz 1214. godine), što simbolizira kršćansku kulturu (na vratnicama su reljefi sa 28 slika iz Isusova života), te otvorenost Crkve suvremenoj misli i društvu, posve u duhu Drugog vatikanskog koncila.

Od 1970. godine nalazimo novi, grafički jednostavan i prepoznatljiv znak, koji povezuje svijet (krug sa zamišljenim meridijanima i paralelama) u kojemu se prepoznaje križ, koji je istodobno otvorenost svijeta prema transcendentnom, te slovo C koje je otvoren krug,

²¹ <https://hrcak.srce.hr/crkva-u-svijetu> (21. 01. 2018.).

²² Ante Mateljan (prir.), *Izdanja Crkve u svijetu: 1972.-2006.*, Crkva u svijetu, Split 2006.

Crkva koja se nalazi u svijetu, otvorena svijetu unutar toga kruga i križa. Autor znaka Branko Kalajžić je doista izvrsno predstavio misao vodilju koja se pleće od nastanka časopisa: Crkva je ljudska i božanska stvarnost u svijetu koji je po svojoj naravi otvoren nadnaravnom. Crkva je pozvana preobraziti svijet iznutra, prema Isusovoj prisposobi o kvascu (usp. Lk 13, 20-21), nastojeći otvoriti oči svima kojima prijete zaborav neba. Ujedno, naslovnica pojedinih brojeva uvijek je bila koloristička varijacija na temu samoga znaka.

Od prvog broja 1992. godine, međutim, *Crkva u svijetu* dobiva novi, zapravo kontradiktoran znak (autor Mario Brzić), koji sugerira da se *Crkva vrti oko svijeta*. Iako je na podlozi naslovnice blago naznačen križ, te izgled odiše modernošću, prvi osjećaj je da kreator znaka nije razumio smisao i prvotnu nakanu časopisa. Takav izgled ostao je sljedećih desetak godina. Međutim, ako je na simboličkoj razini prethodno rješenje naslovnice vodilo do ruba nerazumijevanja, 2003. godine otišlo se korak dalje. Minimalističko oblikovanje Tomislava Lerotića okrenulo je izgled časopisa u posvemašnju anonimnost, lišivši ga osobitosti i sugestije kontinuiteta, te bilo kakvog znaka pripadnosti do te mjere da mu je postalo nevidljivo i samo ime, a ostala tek kratica CUS. Na taj način *Crkva u svijetu* je i simbolički prešla u svijet „neutralne” stručne i znanstvene literature. Ostaje pitanje je li taj radikalni pomak na simboličkoj razini zaista bio opravdan?

Pokušaj da se na moderan način vrati izvorni simbolizam *Crkve u svijetu*, vrlo je kratko trajao, svega dvije godine, 2013. i 2014. Autor mu je Neven Marin, te on uključuje izvorni znak *Crkve u svijetu* s prvom idejom otvorenih Buvinovih vrata, na način da na svakom broju, uz varijaciju simbola, bude i po jedan od 28 reljefa sa vrata splitske prvostolnice, koji govore o Isusu Kristu, Spasitelju. Ipak, dolaskom novog uredništva, od početka 2015. naslovnica se opet promijenila, dobila je novi kolorit, a simbol zadržala u izmijenjenom obliku, držeći odvojenim svijet (stilizirani globus) od Crkve (izvornog znaka). Nakon toga poprimila je neutralan izgled.

ZA ZAKLJUČAK

Na temelju svega iznesenog možemo zaključiti da su se u prvom, najvažnijem razdoblju stvaranja i oblikovanja *Crkve u svijetu*, dogodili krupni pomaci u društvu, te novo vrenje u Crkvi u hrvatskom narodu. Na političkoj razini za Crkvu je barem privremeno olakšanje nastupilo nakon potpisivanja *Protokola* između Svete Stolice i SFRJ 1966. godine, što je otvorilo vrata buđenju katoličke

publicistike.²³ Isusovci su 1971. godine obnovili nekadašnji časopis *Život* pod imenom *Obnovljeni život*, HKD sv. Ćirila i Metoda je 1968. godine pokrenulo književnu reviju *Marulić*, a *Kršćanska sadašnjost* je 1967. počela izdavati časopis *Svesci* – koji će postati dio međunarodnog projekta *Communio*. Časopis *Crkva u svijetu*, nastao u ozračju neskrivenog oduševljenja Drugim vaticanskim saborom i u nestrpljivom iščekivanju promjena u Crkvi i svijetu, pomogao je da se u mračnim vremenima na svjetlo dana probije duh kršćanskog humanizma, s povjerenjem u dobro koje je u svijetu i u ljudima. Osnovna želja biskupa Franića za uspostavljanjem dijaloga s kršćanskom braćom i svim ljudima dobre volje, pa i s ateistima, našla je u časopisu *Crkva u svijetu*, u radovima brojnih suradnika, teologa, filozofa, književnika i umjetnika, svoj puni izraz. Gledajući iz današnje perspektive, zaista je čudo da su se na stranicama *Crkve u svijetu* zajedno našli tekstovi svećenika i laika, filozofa i teologa, sociologa i književnika, od koji su neki pripadali različitim misaonim pravcima i pogledima na svijet, vjeru, Crkvu i društvo, a ipak su mnogo značili za hrvatski narod i kulturu.

THE CHURCH IN THE WORLD. THE ORIGIN AND DEVELOPMENT OF THE THEOLOGICAL JOURNAL

Summary

The author starts from the situation before the Second World War when the List of the Diocese of Split and Makarska was published, which will be somewhat extinguished during the Second World War, and with the arrival of the communist government it will be completely extinguished. When Dr. Frane Franić was appointed bishop of Split, he tried to revive the *Vjesnik biskupije*, which he succeeded in doing when he took over the administration of the diocese as an apostolic administrator (1954). In it, in addition to information and pastoral texts, he brought reports and comments on the sessions of the Second Vatican Council in which he participated. In 1966, in collaboration with several enthusiasts, he began publishing the *Church in the World*, which was conceived as a continua-

²³ Već je 1962. pokrenut *Glas Koncila* (najprije ciklostilom, potom 1963. tiskom, a od Božića 1963. kao novine). Obiteljski mjesečnik *KANA* javlja se 1970. godine. U međuvremenu se obnavlja više listova koji su bili prestali izlaziti (*Marija*, *Glasnik Srca Isusova* i *Marijina*).

tion of the Official Gazette (by which Archbishop Franić primarily wanted to avoid obstacles from the then authorities), but immediately grew into a journal of theological, philosophical, ecclesiastical and social issues. The history of the Church in the World magazine can be divided into three periods. From 1966 to 1969, when its formal editor was Dr. Frane Franić, the key topics were post-conciliar renewal. In the period from 1970 to 1991, when it was edited by Dr. Drago Šimundža, the topic expanded to social and cultural issues and the magazine reached an enviable theological and social relevance. The third period, from 1992 until today, when its editors were Dr. sc. Nediljko Ante Ančić (1992-2013), Ph.D. Ante Mateljan (2013-2014), Ph.D. Mladen Parlov (2015 - 2020) and Ph.D. Ivan Bodrožić (since 2020), was marked by the formation of the scientific theological journal *Theology in Split*, and since 1999 the Catholic Faculty of Theology, University of Split, with the reach of categorization A1 (journal with international review), which is today.

Keywords: Theological Journals, Church in the World, Frane Franić, Catholic Publishing.